Nieuw stadscentrum

‘Zaandam had tot begin 20e eeuw een sterke identiteit, maar na de Tweede Wereldoorlog was daar weinig meer van over,’ vertelt Sjoerd Soeters, architect van het nieuwe stadhuis en centrum. ‘Het centrum was chaotisch van opzet, met een onprettige openbare ruimte. De gemeente had behoefte aan een ander gezicht. Met het historische Zaanse huis heeft deze stad goud in handen. Industriële gebouwen en pakhuizen van steen vind je overal in Nederland. Het groene houten huis daarentegen is uniek. Wij hebben het vernieuwd en uitvergroot, en proberen zo de geschiedenis nieuw leven in te blazen.
Bij ons kantoor Soeters Van Eldonk Architecten geloven we in een compacte openbare ruimte, omdat daar ontmoetingen plaatsvinden. De ruimte moet nooit te groot zijn, je moet gezichten nog kunnen herkennen. Ook moeten het niet allemaal rechte lijnen zijn. De gracht is bijvoorbeeld ietwat scheef aangelegd. Elke vijftig meter krijg je een andere impressie van de omgeving. Er zijn steeds heel kleine verdraaiingen, waardoor het lijkt alsof er een film wordt afgespeeld als je je verplaatst. Alleen vanaf het balkon van de trouwzaal en vanuit de kamer van de burgemeester heb je een vergezicht over de Gedempte Gracht. De mooie winkelpanden komen langs de gracht beter tot hun recht. Om niet uit de pas te lopen, laten verschillende winkeliers een nieuwe Zaanse gevel plaatsen.
De gevels van het stadhuis zijn versierde façades die min of meer los staan van het gebouw, net zoals de houten gevels bij oude Zaanse huisjes. De ‘schuur’ is functioneel vormgegeven, de gevel met de krullen is er voor gezet en toont het gezicht naar de openbare ruimte. Deze traditie vindt zijn oorsprong in de renaissance in grote Europese steden toen de openbare ruimte belangrijk werd en gebouwen van formele fronten voorzien werden met zicht op het plein. In die tijd waren gevels in Zuid-Europa vaak van natuursteen. In Amsterdam waren ze twee bakstenen dik. De Zaanse variant heeft een houten voorgevel van twee planken dik. De gevel werd uitgevoerd in bruin, groen of soms bijna blauw. De lijsten en krullen werden er in wit op gezet. Natuurlijk weet ik dat de Zaanse geschiedenis veel meer is dan een houten plankje. Ik realiseer me goed dat ik voor kenners een olifant in een porseleinkast ben, want zij weten precies hoe het in elkaar zit en ik vergroot het uit en doe het ongeveer zoals het moet.’

‘Inverdan is helemaal ontwikkeld op contact tussen mensen.’

Tips van Sjoerd Soeters: *Domineestuin Zaandijk* *Koffiezaak* *Gooody Fooods* *Hans Kuyper* *Infocentrum Inverdan*

Fotografie: Elroy Blom

Stadhuis

'Het stadhuis zit vol symboliek.'

'Zoals de Zaanse geveltjes verwijzen naar wereldberoemde renaissance en barok voorbeelden, zo verwijzen de gevels van het stadhuis naar bekende hedendaagse architectuur, en soms ook met een grap naar het spelletje Tetris,' glimlacht architect Sjoerd Soeters. 'Er is ook een rijzende zon om de Japanse toeristen te plezieren. Het stadhuis heeft de Domineestuin als voorbeeld: een pad met aan weerszijden huizen. In en aan het pad liggen de ontmoetingsplekken en kleine vergaderplekken. In de 'werkhuizen' aan weerszijden kan individueel worden gewerkt. Elke ontmoetingsplek heeft een andere sfeer. In het gehele complex zijn diverse doorkijkjes. Het wordt daardoor erg levendig, want overal zie je mensen werken en praten. Zelfs in de vluchttrappenhuizen hebben we kleine ramen aangebracht om het geen enge kokers te laten worden. Het dak boven de ingang van het stadhuis wordt bekroond door verschillende dakkapellen die verwijzen naar de zeven plaatsen die samen Zaanstad vormen. Elke dakkapel toont het wapen van een dorp. Precies in het midden staat het wapen van Zaanstad. Voorheen stond het stadhuis ook letterlijk midden in Zaanstad, nu is het alleen nog een symbolisch middelpunt. De dakkapellen werpen door rechthoekige openingen in het tongewelf van de raadzaal licht naar binnen. Het tongewelf is een verwijzing naar de Zaanse kerken, maar je kunt het ook zien als een omgekeerde boot, een herinnering aan de Zaanse scheepsbouw. Ik heb er alles aan gedaan om de trouwzaal een symbolisch, maar ook klassiek uiterlijk te geven. Het gewelf is goudkleurig, en de glazen kroonluchter heb ik uit Italië laten komen. De panoramaschildering van de Zaan toont de Zaanse kerkjes van de verschillende oude gemeentes, maar ook de watertoren, de Zaanse Schans en bekende fabriekspanden zoals De Adelaar en Lassie. De rode versmolten harten en de schilderingen van duiven zijn natuurlijk ook symbolisch. Ik hoop dat hier veel getrouwd gaat worden. Boven de ingang naar het station zie je op het balkon - waar de pasgehuwden verschijnen - twee kussende walvissen, die elkaar ook nog met de staart slaan of een high five geven. Boven de twee ringen met de klok daartussen zie je een zwemmende spermatozoïde als een soort makelaar boven op de gevel. Maar je kunt het ook zien als ringen die in elkaar vervlochten zijn.
Het nieuwbouwproject in het stadscentrum van Zaandam krijgt aandacht in diverse nationale en internationale publicaties. Er komen ook veel aanvragen binnen voor rondleidingen en lezingen. Dat was ook de bedoeling. Je ziet ook steeds vaker mensen die fotograferen of worden rondgeleid. Laatst hoorde ik mensen van een Haagse fotoclub tegen elkaar zeggen: 'Dit is echt uniek, overal heb je gebouwen van staal, steen en glas, maar dit zie je nergens.' Dan kan mijn dag niet meer stuk.'

Tips van gemeente Zaanstad:

Jeroen Olthof: Waakzaamheid
Leny Vissers: Rosariumpark
Robert Linnekamp: Kalverpolder
Geke Faber: de Zaan
Corrie Noom: Snuiter
Dennis Straat: pakhuis De Vrede
Barbara Visser: Hembrugterrein

Fotografie: Elroy Blom

Foto links: *A8ernA*

Kleine foto's v.n.l.r.:
Het Fietsenpakhuis
Afvalzorg Nauerna
Afvalzorg Nauerna detail
De Conrad

Babel

'De Zaanstreek heeft ongekend mooie dingen. De nabijheid van natuur en de Zaan is fantastisch.'

'Een kleine tien jaar geleden was het niet gepast om de fabrieken in de Zaanstreek mooi te vinden. Ook andere oude gebouwen werden helemaal niet gewaardeerd. Dat is inmiddels wel veranderd.' Stichting Babel is een podium voor vormgeving en kwaliteit dat zich op diverse manieren inzet om de discussie over de omgeving op gang te brengen. Voorzitter Paul Carree: 'We hebben hier ongekend mooie architectuur. Het interessante van de Zaanse omgeving is de dynamiek van bedrijven en wonen langs de Zaan. Zaanstad is een mooie bandstad of lintstad, met alle eigenschappen van dien. Vroeger bestond het verlangen naar een ronde stad, maar dat is het nu eenmaal niet. Nu kijken we meer naar wat we wél hebben: binnen vijf minuten fietsen zit je aan de Zaan, of in het veld, of bij een station, of op de doorgaande weg. Als je van noord naar zuid wilt, dan kun je flink doorrijden over de Provincialeweg. Voor architectuur is in Zaanstad lange tijd weinig aandacht geweest. Op de mooie Westzijde bijvoorbeeld had men winkels verbouwd zonder op de kwaliteit te letten. Maar gelukkig is het tij aan het keren. Inmiddels worden de woningen boven de winkels weer bewoond en de panden weer fraai opgeknapt. Wij reiken ieder jaar de Parteon Architectuurprijs uit. Het eerste jaar vroegen we ons nog af of er wel tien kwalitatief goede panden zouden zijn. Tot onze verbazing bleken veel meer panden aan de criteria te voldoen. Inmiddels zijn zowel Babel als de prijs een groot succes. Architecten vermelden trots op hun site dat hun ontwerpen genomineerd zijn. Babel is echt een merk geworden. Stichting Babel wil mensen beter leren kijken naar de omgeving, analyseren hoe de Zaanstreek in elkaar zit en verbeteringen stimuleren. Ook organiseren we lezingen op speciale plekken, leuke workshops en opmerkelijke films over architectuur. We betrekken daar alle disciplines bij zodat je samen visioenen kunt bespreken over de toekomst. We voeren diverse discussies over de nieuwe ontwerpen in het prachtige lint dat het inmiddels is geworden.
Elke stad wil creatieve mensen hebben, maar dan moeten er wel mogelijkheden zijn om die creativiteit te laten werken. Dat gaat hier steeds beter. Eerst had Zaanstad 'het' niet, maar het wordt steeds leuker. Al moet je dingen soms wel de tijd geven.

In 2012 won het stadhuis, ontworpen door Soeters van Eldonk Architecten, de Parteon Architectuurprijs. De Conrad en het Fietsenpakhuis in Zaandam werden allebei genomineerd. Prijswinnaar in 2007 was de A8ernA onder de A8 in Koog aan de Zaan. In 2005 won het kantoor van de Afvalzorg Nauerna, dat wil schitteren op een prachtige locatie.

Tips van Babel: *Kabel Metaal* *Flentrop Orgelbouw* *Floramedia* *Parkstraat Zaandam* *Swip Stolk*

‘De woningen van de rijkelui stonden op de dijk langs de Zaan. Zo overdadig versierd als in Amsterdam waren de Zaanse pronkgevels nooit.’

Fotografie: Elroy Blom

Zaanse Schans

‘Door de industrialisatie is het typisch Zaanse stratenpatroon in een snel tempo verdwenen. Dat is echt zonde. Maar op de Zaanse Schans kun je nog zien hoe het er vroeger uitzag: het woonwijkje met een wegsloot, de bebouwing langs de paden en de bruggetjes.’ Hans Luiten van de Geschiedenis Akademie geeft rondleidingen en vertelt daarbij boeiende verhalen. ‘Het is fantastisch om mensen rond te leiden door de Zaanstreek, want er zijn hier zoveel verhalen te vertellen. De Zaanse Schans is een reconstructie van een Zaans dorp uit 1850, maar ook de directe omgeving vertelt een verhaal. Wanneer je hier rondloopt begrijp je beter hoe de Zaanstreek er vroeger heeft uit gezien. Rond 1730 stonden er zo’n 600 molens tegelijkertijd te draaien, waarvan zo’n 400 houtzaagmolens. Een deel van de productie werd aanvankelijk gefinancierd door Amsterdamse kooplieden. De economie van Amsterdam kon niet draaien zonder de Zaanse, en vice versa. VOC-schepen voeren met zeil uit Krommenie, beschuit uit Wormer en planken uit West-Zaandam. Deze bedrijvigheid leverde echter niet het huidige idyllische plaatje op. De molens maakten veel lawaai, produceerden ook stank, en loosden bijvoorbeeld verf en lood in het water waar mensen ook hun was in deden. Het was één groot industrieterrein.

De rijke mensen woonden ‘op stand’ op de dijk, en de armere mensen aan sloten die er haaks op stonden. Er woonden zo’n 20 tot 30 families aan een pad, en die families moesten het padreglement nakomen. Daarin was onder meer vastgelegd waar je moest schrobben, hoe schuin een huisje mocht staan en hoe breed het huis mocht worden. Alle huisjes stonden aan één kant van het pad, net zoals nu nog bij de Zaanse Schans. De oude padstructuur is op veel andere plekken in de Zaanstreek verdwenen. De huizen op de dijk hebben siergevels die ervoor zijn geplaatst. De meeste zijn van hout. De stenen gevel van het Weeshuis laat zien dat de toenmalige eigenaren uit Westzaan rijk waren. Het pand van De Hoop op d’Swarte Walvis heeft alleen een stenen voorkant, de zijkant is van hout. Typerend voor de Zaanstreek is dat de woningen los van elkaar stonden, en niet langs de rooilijn. ‘Inverdan’ betekent dat het huis een stukje schuin naar achteren stond, zodat je het vanaf de weg niet meteen zag staan. Het oogde rommelig, maar ook vrolijk want de huizen hadden allerlei kleuren. Wanneer een bewoner in financieel opzicht een goed jaar achter de rug had, liet hij zijn huis een stuk groter maken met een aanbouw. Dat heette een ‘goedjaarseind.’

Tips van Hans Luiten: *Educatie Molenmuseum* *Het Klaverblad* *Hotel Inntel* *Timmerclub Het Pink* *Engewormer*

‘De mooie vervallen gebouwen met het prachtige metselwerk geven het Hembrugterrein een mysterieus aanzien.’

Hembrugterrein

‘In 2003 las ik in de krant dat de fabriek van Eurometaal op het Hembrugterrein ging sluiten en de gebouwen zouden worden ontmanteld. Ik heb toen contact opgenomen en kreeg als eerste fotograaf toestemming om het terrein vast te leggen. Dit resulteerde onder meer in een expositie in het Zaans Museum en een boek.’ Fotograaf Gé Dubbelman heeft het Hembrugterrein vaak bezocht. ‘Typisch Zaans - of beter gezegd typisch industrieel - is dat de gebouwen op het Hembrugterrein aan elkaar zijn gekoppeld volgens een bepaalde productielijn. Dat heb ik ook gezien bij bijvoorbeeld Verkade, Honig en Meneba. Bij uitbreiding werd er een nieuw gebouw naast gezet en een muurtje verwijderd. Je kunt daardoor echt zwerven door de geschiedenis zonder het complex te verlaten. Het Hembrugterrein bestaat uit drie delen. Allereerst is er de munitiefabriek van Eurometaal. Dan heb je het militaire complex met de oude kazerne, die als doel had de munitiefabriek te beschermen. En daarnaast was er een machinefabriek, waar machines en draaibanken werden gemaakt, zodat het hele terrein selfsupporting was. De bouwkundige stijl van de gebouwen met het prachtige metselwerk spreekt nog steeds tot de verbeelding. De gebouwen zijn zeer fotogeniek. Tussen de drie terreinen is inmiddels uitbundige natuur ontstaan. In het kleibos - waar de munitie werd getest op een schietbaan - is de natuur een eigen leven gaan leiden. Daar vliegen nu ijsvogels en buizerds rond en op de grond vind je vliegenzwammen en andere bijzondere planten. Wanneer je vroeg in de ochtend met mist door dit bos loopt, dan waan je je in een scène van ‘Harry Potter’ of ‘In de ban van de Ring’. Dat gevoel krijg je ook als je in de gebouwen loopt. Het terrein wordt niet voor niets zo vaak gebruikt als decor voor films en reclames.

Nieuw Hembrug. De monumentale gebouwen in de bosrijke omgeving lenen zich uitstekend voor gebruik als een nieuwe cultureel-creatieve trekpleister. Vanwege de grootte van het terrein (42 hectare) en het feit dat er wel 125 gebouwen moeten worden gerestaureerd, is er 20 jaar uitgetrokken voor de ontwikkeling. De eerste monumenten zijn al gerestaureerd. Op het terrein vind je de ateliers van kunstenaars, een theatergroep en de Taets Art Gallery. Regelmatig zijn er spraakmakende evenementen, zoals het festival SmaakExplosies, Design District voor interieurdesign en ARTzaanstad. Eind 2013 gaat het expeditiegebouw/goederenstation open als informatiecentrum voor de HollandRoute, een tocht langs het erfgoed van de Amsterdamse metropoolregio. Deze route is onderdeel van de European Route of Industrial Heritage.

Tips van Gé Dubbelman: *Filmtheater De Fabriek* *Gemeentearchief* *Haaldersbroek* *Museum Hembrugterrein* *Inlijsterij AO-I*

Fotografie: Elroy Blom

Sultan Ahmet moskee

‘Islamitische vrachtwagenchauffeurs zien vanaf de snelweg de moskee, en rijden dan speciaal hier naartoe om ons een bezoek te brengen. Zaankanters denken juist dat ze hier niets te zoeken hebben. Maar we zijn naast een gebedshuis een soort buurthuis, waar juist iedereen welkom is.’ Ali Açar van de Sultan Ahmet moskee in Poelenburg: ‘Twee keer per jaar organiseren we samen met christelijke kerken en een joodse synagoge bijeenkomsten over wisselende onderwerpen. Dan blijkt dat we vaak hetzelfde denken en willen, alleen voeren we het op verschillende manieren uit.’

Begin jaren 60 van de vorige eeuw kwamen de eerste gastarbeiders naar Zaandam. Ze werkten bij grote fabrieken, zoals Verkade, Bruynzeel en NDSM. Moskeeën waren er in die tijd niet. Op vrijdag werd er gebeden op pleintjes in de buurten waar de mensen woonden. Later konden daarvoor een schoolgebouw en twee barakken gebruikt worden. De islamitische gemeenschap zamelde zelf geld in voor een moskee. Uiteindelijk werd in 1994 in Poelenburg een nieuwe moskee met cultureel centrum gebouwd. De moskee in Poelenburg, met een vloeroppervlak van 1500 m², was tot een paar jaar terug de grootste moskee van Europa. Ze is gebouwd op traditioneel Osmaanse wijze en opgetrokken uit zandkleurig betonsteen. Er zijn drie verdiepingen en twee minaretten met paarse dakranden en punten. In de hal staat de fontein, voor moslims het symbool voor de reinheid. In de koepel zie je veel turquoise en groen. ‘Die kleuren verwijzen naar de hemel en de aarde. De glas-in-lood ramen met tulpen zijn ontworpen en beschilderd door Okan Akin. De tulp komt uit Turkije, en staat tevens symbool voor de relatie met Nederland.

In de moskee komen vooral Turken, maar ook Marokkanen, Somaliërs en andere Afrikanen. Op vrijdag zitten de gebedsruimtes voor mannen (beneden) en voor vrouwen (boven) helemaal vol. Dan zijn er vaak wel 1200 mensen in het gebouw, soms zitten ze zelfs buiten. Ouderen voelen zich vaak verplicht om te komen, maar jongeren moet je echt iets bieden. Door allerlei activiteiten kun je ze wat meegeven voor de toekomst. Jongeren komen hier voetbal kijken of biljarten, krijgen gitaarles, zitten op een kinderkoor, krijgen huiswerkbegeleiding of worden voorbereid op schooltoetsen. Op vrijwillige basis werken hier een psycholoog, een advocaat en sociale medewerkers, die mensen helpen met hun problemen. Voor ouderen is het een plek waar ze elkaar graag treffen, in het theehuis of in het eetcafé. We hebben ook een grote ruimte die verhuurd wordt voor allerlei activiteiten, zoals bruiloften en feesten. Daar worden ook lezingen gegeven, bijvoorbeeld over zaken waar jongeren mee te maken kunnen krijgen. Het is echt een buurthuis waar we bij elkaar komen om elkaar te helpen.’

Tips van Ali Açar: *Oude Bruynzeelpanden* *Vishandel Gorter* *Zaantheater* *Burgemeester in ’t Veldpark* *Sen bedankjes*

'1996 was het jaar van het industriële erfgoed. Fabrieken werden opeens hot spots.'

Fotografie: Elroy Blom

Fabriekswand Wormer

'Al meer dan 50 jaar zijn mensen in de weer om houten Zaanse koopmanshuizen te behouden. Zo ontstond bijvoorbeeld de Zaanse Schans.' Conny Scholtes van de Vereniging Zaans Erfgoed: 'Houten Zaanse huizen moesten wijken voor uitbreiding van wegen en woonwijken. Sinds de jaren zeventig wilde men ook de oude fabrieken afbreken, als daar niet meer efficiënt kon worden gewerkt. Aanvankelijk zag men de waarde van die fabrieksgebouwen totaal niet in; ze herinnerden te veel aan stank en zweet. Maar toen het papierconcern Van Gelder in Wormer werd gesloopt, werden de mensen wakker. Tweeënhalve eeuw had de papierproductie het dorp gedomineerd, duizenden mensen hadden er gewerkt, en daar bleef vrijwel niets van over! Slecht vijf dragende pilaren bleven bewaard. In de jaren negentig besefte het Rijk dat ook gebouwen uit de periode 1850-1945 deel uitmaakten van de geschiedenis. Er werden jonge monumenten aangewezen. Als eerste industrieel monument in de Zaanstreek werd Mercurius gerestaureerd. Later volgden de binnen- en buitenkant van Lassie en de pakhuizen aan de andere zijde van de brug. Rond 1900 was de Zaan een belangrijke verkeersader, en deze wand van pellerijen en pakhuizen was het centrum van de wereldhandel in rijst. De rijst kwam uit Nederlands-Indië, werd overgeladen op tjalken en naar Wormer gezeild. Daar sjouwden mannen de zware balen op hun rug de pakhuizen in. Aan de gevel van Lassie zie je nog een losladder hangen. De eigenaren woonden in directeursvilla's aan de overkant van het water. Ze waren trots op hun bedrijven, en wedijverden in architectuur en versieringen in het metselwerk. In de verschillende fabriekspanden herken je een duidelijke ontwikkeling in stijlen, van 19e-eeuwse neorenaissance tot het nieuwe zakelijke bouwen uit de 20e eeuw. De symmetrie die in die periode heel belangrijk was, zie je overal terug. Het pand Java is later gebouwd, dus daar wordt de symmetrie niet meer toegepast. Ook in de constructiemethodes zie je een ontwikkeling: van gietijzeren kolommen in Batavia, tot betonskeletten met paddenstoelenconstructie in Mercurius. Sinds de panden rond de eeuwwisseling zijn schoongemaakt en gerestaureerd, is de kwaliteit goed zichtbaar geworden.'

Naast het grand café in pakhuis Batavia is ook de Flexwerkplaats in pakhuis Saigon een vermelding waard. Bouwbedrijf Somass heeft het pakhuis gerestaureerd op authentieke wijze. Binnen zie je de karakteristieke gietijzeren kolommen, koppelstukken waarop stalen liggers zijn geplaatst. Architect Han van Leeuwen heeft op de bovenste verdieping een vide aangebracht waarbij de kolommen beeldbepalend blijven.

Tips van Conny Scholtes: *De Bieb* *Lust Culinair Genieten* *Historische kinderboekenschrijvers* *Het Twiske* *Rein Stuurman*

Fotografie: Elroy Blom

Julianabrug

Vanaf de brug zie je beide gezichten van de Zaanstreek.

De nieuwe Julianabrug ligt op een unieke locatie, in een ruime bocht van de Zaan met fenomenaal uitzicht op het werelderfgoed van de Zaanse Schans. In deze omgeving past geen brug met een al te sterke aanwezigheid. Het is een subtiel en zorgvuldig ingepaste brug, eigentijds maar niet schreeuwerig, met respect voor de omgeving. Wouter Boekhold, projectleider van de BAM: 'We hebben anderhalf jaar met veel plezier aan de brug gewerkt en we zijn trots op het resultaat. Het was een voorrecht om hier te mogen werken. Zeker als we met ons bootje over de Zaan van de ene naar de andere oever voeren, met het magnifieke uitzicht. Toen we naast molen De Ooievaar aan het graven waren, vonden we de resten van molen De Windhond, waaronder de oude molenstenen. Dat voelde als schatgraven. De molenstenen hebben we aan de vereniging De Zaansche Molen geschonken. Er was veel belangstelling tijdens de bouw. Op 23 juli 2009 is de brug, die in 2010 de prijs voor mooiste Europese brug heeft gewonnen, geopend voor voetgangers en fietsers. De eerste bewoonster van de Zaanse Schans, die als laatste over de oude brug was gegaan, mocht als eerste over de nieuwe brug.
Het mooie sierlijke ontwerp is van architect Joris Smits van Royal Haskoning Architecten. De opdracht was om een moderne vormgeving te laten samensmelten met de historische omgeving, en dat is zeker gelukt. Regelmatig fiets ik over de brug en elke keer geniet ik er weer van. Hij past uitstekend bij de omgeving met de molens, de Gortershoek en de Zaanse Schans. Vanaf de brug zie je beide gezichten van de Zaanstreek, zowel de historische molens als de toonaangevende fabriekspanden van bedrijven waar de Zaanstreek internationaal furore mee heeft gemaakt. Dat maakt het uitzicht zo bijzonder want dit zijn immers de kenmerken waar de Zaanstreek terecht zo trots op is. Altijd zie ik mensen foto's maken, met name in noordelijke richting. Daar is ook rekening mee gehouden bij het ontwerp van de brug. Om die reden zijn de autoweg en het voetgangers- en fietsersdeel van elkaar gescheiden, zodat mensen rustig kunnen flaneren op het panoramadek en genieten van het mooie plaatje. Vanaf het water zie je de slanke constructie pas echt goed. Het brugdek is dun en de kolommen die het ondersteunen zijn zoveel mogelijk naar binnen geplaatst. Daardoor lijkt het alsof het wegdek zweeft over het water. Alle constructieonderdelen die nodig zijn om de beweegbare brug te openen, zijn in gesloten stand onzichtbaar. Hierdoor ontstaat een heel transparant beeld, dat nog wordt versterkt doordat het is uitgevoerd in Zaans wit. Leuk voor techneuten is dat elke kolom een eigen vorm heeft.'

Tips van Wouter Boekhold: *Sloepenrace Slag om de Zaan* *Le Cockelon* *Benno Graas* *Zwaluwfiets* *Booy/Morgan Cars*

Fotografie: Elroy Blom

‘Ik vind het fascinerend om aan een stad te sleutelen.’

Architect Paul Carree

‘Het meest kenmerkende aan mijn gebouwen is dat ze passen op de plek. Als je een gebouw neerzet, zoals bijvoorbeeld het Zaantheater of de Piramide, dan moet dat een verrijking zijn voor de omgeving. Een gebouw moet leuk zijn om naar te kijken.’ Veel bekende gebouwen in de Zaanstreek zijn bedacht of aangepast door Paul Carree. ‘Bij het schoolgebouw de Piramide in Koog aan de Zaan was er eigenlijk te weinig ruimte. Daarom hebben we het gebouw een meter in de sloot geplaatst. Nu heb je vanaf de Provincialeweg prachtig zicht op de basisschool, met het groene dak in een boog en de oversteek over de sloot. Zo combineer je het functionele met architectonische elementen zodat het ook voor het oog aantrekkelijk wordt. Over het Van Raalten Centrum - een voormalig ziekenhuis - speelde in 1993 de discussie of het gesloopt moest worden. Ik zag juist de mogelijkheden van dit fantastische pand. Uiteindelijk hebben we het verbouwd tot 50 unieke appartementen, die er allemaal anders uit zien en allemaal hoge ruimtes hebben met een mooie lichtinval. Dat was het begin van een ommekeer in het denken over oude gebouwen. Er wordt nu steeds vaker gekeken naar de mogelijkheden voor renovatie en hergebruik.
Ons architectenbureau is goed in het vertalen van wensen. Bij de ruimtelijke vertaling letten we op licht en zichtlijnen, maar ook picturaal en qua kleur en materialen voegen we iets toe. Bij de transformatie van Het Weefhuis waren we vooral dienend bezig, want dit mooiste stukje Zaandijk heeft zoveel historische kwaliteit; dat wilden we alleen versterken. Wel hebben we een oude kleur opnieuw gebruikt. Bij het Verkadecomplex konden we rigoureuzer te werk gaan. In de fabriek werden vroeger ook wel eens gietijzeren kolommen verwijderd om plaats te maken voor een machine. Daarom kon ik bijvoorbeeld een glazen pui aanbrengen en een binnenplein. Fascinerend aan het complex is de vraag wat het nu is. Door de transformatie is er echt iets nieuws ontstaan. Een fabriek is het in ieder geval niet meer. Het krijgt een nieuw karakter door alle activiteiten die er nu plaatsvinden, en het is opgenomen in de stedelijke dynamiek, onder andere door feesten op het binnenplein en het MidzomerZaan festival. Het is onderdeel geworden van het alledaagse leven. Dat vind ik juist zo leuk.
Een stad staat nooit stil, is altijd aan het veranderen. Wanneer een gebouw zijn uitstraling of functie verliest, dan moet je een list verzinnen waardoor het weer gaat leven.’

Foto links: *De Piramide*

Kleine foto’s v.n.l.r.:
Architectenbureau Babel
Flamingo Casino
Verkade complex

Tips van Paul Carree: *Uitzicht Alexanderbrug* *MidzomerZaanfestival* *Westerwindpad* *Kunsteiland* *Nauerna*

'Het klassieke portaal van het gebouw verwijst al naar bouwkunst van bijna 3000 jaar geleden. Zo kom je meteen in de stemming.'

Fotografie: Elroy Blom

't Reght Huys

Tot de Franse tijd was Westzaan belangrijker dan bijvoorbeeld West-Zaandam, Zaandijk en Wormerveer. Het was het hoofddorp van de Banne Westzaan, die de hele Westelijke Zaanoever besloeg. Er werd veel handel gedreven en er was veeteelt. De beter gesitueerden woonden in de Kerkbuurt, in mooi versierde koopmanshuizen. Grote blikvanger in dit beschermde dorpsgezicht is het in 1781-83 gebouwde Reght Huys, waar de rechtspraak plaatsvond. Het gebouw is een directe voorloper van de 19e-eeuwse gerechtsbouw en een van de weinige gebouwen in Nederland in de stijl van Lodewijk XVI.

'Voor lessen in kunstgeschiedenis zoek je naar de juiste ambiance. Daarom geeft Imprimatura, bureau voor kunsthistorische activiteiten, met veel plezier les in de prachtige rechtzaal van 't Reght Huys in Westzaan.' Oene Moedt en Annelène van der Valk genieten van dit historische monument. 'De Reghtzaal is nog helemaal authentiek. Daardoor kunnen we tijdens de les bijvoorbeeld elementen in het versierde houtsnijwerk gebruiken om een bepaalde stijl te verduidelijken. Het is fantastisch om hier lessen in kunstgeschiedenis te geven.

In 't Reght Huys zetelden de Schout en de Schepenen, die civielrecht spraken. Geen strafrecht. Dat kun je mooi zien in de Reghtzaal als die open is tijdens de Monumentenzaterdag. Vrouwe Justitia draagt hier geen blinddoek, omdat ze naar de beklaagden in het strafbankje wilde kijken tijdens het oplossen van het probleem. Het houtsnijwerk in de deuren verbeeldt onder meer vrijheid, rechtvaardigheid, waarheid en godsdienst. De slang in de spiegel leert je dat je eerst naar jezelf moet kijken voordat je een ander de schuld geeft. De klassieke symmetrie in het gebouw vind je overal terug. Als links een deur is, dan is er ook een aan de rechterkant. Aan de zijkant was de ingang van de ijkkamer. Die lag naast een wegsloot. Schepen die langs wilden varen, moesten hier hun goederen laten wegen en dan werd aan de hand van het gewicht bepaald hoeveel belasting ze moesten betalen. Aan de andere kant van het gebouw was de schrijfkamer. Als hun ouders waren gestorven konden wezen hier de boedel laten beschrijven. Daarna werd bepaald wie wat kreeg. Boven de toegangsdeur van t Reght Huys staat in het Latijn: 'sVVm CVlqVe Dare hIc opVs atqVe Labor', wat gaat over het recht en streven ieder het zijne te geven. De hoofdletters uit de spreuk vormen het jaartal 1782. Het timpaan herinnert aan de scheepvaart door de schatkist en Neptunus met de drietand. Het is belangrijk om een historisch gebouw te blijven gebruiken, anders gaat het versloffen. Het moet blijven leven.'

Tips van Imprimatura:

- *Wormerveerse Roeivereniging De Zaan*
- *Pad door Moerasbos Staatsbosbeheer*
- *Kledingontwerpen Ronnie Gruys*
- *Fabriekswand Wormer*
- *Zaanwerf Oostzijde*